

Олесь Гончар

Модри Камінь

«Модри Камень» Олеся Гончара — психологічна новела, у якій звучить традиційна для ідіостилю автора тема протиставлення руйнівної сили війни та безсмертя любові*.**

Події розгортаються наприкінці Другої світової війни, лейтмотивом твору є кохання головного героя зі словацькою дівчиною Терезою як символ перемоги життя над смертю.

Світову славу письменнику принесли романи «Собор», «Прапорonosці», «Тронка», «Берег любові», «Людина і зброя», повісті «Бригантіна», «Далекі вогнища», новели «Модри Камень», «За мить щастя».

Олесь Гончар — видатний український письменник,

автор соціально-психологічних та філософських романів, повістей та новел.

Олесь Гончар

МОДРИ КАМЕНЬ

Новела

I

Бачу, як ти виходиш з своєї гірської оселі й дивишся вниз.

— Терезо! — гукає тебе мати, а ти стоїш не озиваючись.

— Терезо!

А ти посміхаєшся комусь.

Вітер гуляє в Рудних горах. Дзвенить суха весна, гуде зелений дуб на згір'ях, і облизане каміння сміється до сонця.

— Терезо! Кого ти виглядаєш?

А ти здіймаєш руки, мов хочеш злетіти.

— Мамцю моя! Пан бог видать, кого я виглядаю! Високе небо над тобою гуде од вітру, мов блакитний дзвін.

II

Куди ти задивилась? У що заслухалась?

Було зимно і чужо, коли я постукав у твоє лісове вікно. Чув, що в хаті не сплять, але ніхто мені не відповідав. Там радились. З-за причілка било снігом і засипано мені очі. Білий вітер стугонів у порожнечі гір.

Я постукав ще раз. Обережно, так, наче й справді цей стук могли почути там, далеко внизу.

— Просім, хто ви?

Що мені казати? Хто ми?

— Свої,— кажу і не чую власного голосу. Третю добу замість вода ми їли сніг. — Свої,— хриплю я щосили.

Тоді в хаті задзвеніло, мовби сонячний промінь зламався об шибку.

— Мамо, то руські!

Боязко й недовірливо відчинилися двері. Я зайшов до кімнати, тримаючи автомат наготові. Натиснув ліхтарик, і в смузі електричного саява завмерла біля столу злякана мати, а ти біля високого ліжка застигла в подиві, закриваючи груди розпущеними косами.

Я загасив ліхтарика і сказав завісити вікна.

Мати світила лампу, а сірник дрижав у її руці. Ти стояла на стільці боса, закриваючи вікна.

Я стидався дивитись на твої білі стрункі ноги, але, одвівши погляд, все одно бачив їх весь час.

Скочивши з стільця, ти стала навпроти мене. Тільки тепер я помітив, який подертий на мені був халат. Ти теж була в білій сукні, і на рукаві чорніла пов'язка.

— Так оце такі... руські?

— А якими ви уявляли?

— ...Такими...

Ти простягла мені свою білу руку. А мої були мокрі, червоні, незграбні, в брудних бинтах. Бинти нам правили й за рукавиці, котрі ми розгубили, митарствуючи в проклятих скелях.

— Хто у вас буває?

— Днесь нікого, пане вояку, — озвалася мати.

Вона стояла біля кахельного каміна і давилась на мене сумно.

— А по кому ви носите траур?

— По нашому Францішеку, — каже мати.

— По Чесько-Словенській республіці, — кажеш ти. Виходжу надвір, минаю кошару, в якій глухо гуркотять вівці, і тихо свищу. Від скирти сіна відділяється Ілля, білий, мов привид. Замерз, лається і питає:

— Що там?

— Можна.

— Брати й баян?

— Давай.

Знову заходимо до кімнати. Побачивши плитку, Ілля всміхається, ставить біля дверей свій «баян», обтрушується, здивовано вслухаючись у співучу словацьку мову.

— Так ми ж дома! — вигукує він вражений. — Я все розумію!

— Ми також вас розуміємо. Ми словаки.

— Нарешті кінчилось оте «нем тудом», — каже Ілля. — Ми наче знову на батьківщині.

Мати вказує на нашу скриню біля порога:

— Що то маєте з собою? Ти догадуєшся:

— Радіо.

— Радіо! — сплескує мати руками. — Просім пана — не треба, не треба його в господі! Ви будьте, а його не треба. Від нього нам усе зле. Воно забрало нашого Францішека.

Її син Францішек завжди сидів над своїм радіо до глухої ночі. Слухав і Прагу, й Москву. Необережний, хвалився всім на роботі, що він чув. А прийшли собаки-тисовці, побили радіо та умкнули й Францішека. В минулий четверок розстріляли його на кар'єрах. Штандартенфюрер каже: партизан. Для них що словак, то й партизан. Скажіть, на ласку, який з її мужа партизан? Лісник собі, та й годі! А також взяли з дому та погнали германам рити шанці. Просім пана, не треба нової біди.

— Мамаша, — втішає Ілля, — воно німе.

— Не треба, панове вояки!

Ілля бере рацію й волочить її з хати.

Тепла хвиля дихає на мене від каміна, варить, як спирт. Чую, як з дрозжем виходить з мене той холод, що ми його набралися в горах. З обережності ми за три доби ні разу не розвели вогню. Ми то плазували в камінні, високо над шосе, то забиралися на самий кряж, звідки видно було ще далі — в тилу — всі батареї противника. Викликаючи час від часу «Симфонію», передавали їй, що треба. З обачності часто змінювали стоянки. Це нас катувало. Перекочуючи в ущелинах між горами, особливо вночі, ми щоразу зривались у якісь прірви. Якби було менше снігу, ми, мабуть, поскручували б собі в'язи. А так лише пороздирили руки, позбивали коліна, подерли халати і, — що найприкріше, — пошкодили рацію.

— Ось до чого доводять ці сальто-мортале, — сумно констатував Ілля, остаточно переконавшись, що рація не заговорить.

Але головне завдання все ж було виконане, і цієї ночі ми вирішили перебратись до своїх.

Ти налила в таз теплої води. Я розмотував свої руки, але заляклі пальці ніяк мене не слухались.

— Давайте я!..

Пальці твої були вправні й повні ніжного тепла. Зовсім не боліло, як ти віддирала закривавлений бинт. Віддерши його, кинула десь у куток, а мої руки, попарені і якісь легші, зав'язала своєю марлею, сухою та м'якою.

— Просім, панове з Руська, до нашого словенського столу, — каже мати. — Гаряча кава.

Ти подавала.

— Просім ще- одну квартиру, — казала ти, коли я випив. — Ми ж вас так довго чекали... товаришу!

І пильно дивилася в вічі, і я виразно чув, як ти входиш до мого серця.

III

Куримо — спимо — хилимось. Шістдесят годин ми не змикали очей.

— Спить, я ставу на варті, — кажеш ти. Ми сміємось і встаємо з канапи.

— Кам? — дивишся ти благально.

— Не маємо часу, Терезо.

Мати, бліда й згорьована, щось шепоче, як черниця. «Молиться», — думаю я.

— Мамаша, — каже Ілля, — ми ще прийдемо!.. З «катюшами» та гарматами. Я поставлю вам новий приймач, і ви будете слухати весь світ!

— Дай-то бог! — шепоче вона. — Террі, проведи панів вояків.

Ми виходимо в сліпу вітряницю, залишаючи за собою в кімнаті і світло, і тепло, і людську ласку.

Далеко внизу, як у підземеллі, гримить, не вгаває фронт. Туманні каламутні заграви жовтіють за Модри Каменем. Модри Камень — Це по карті. «Мудрий Камінь» називають містечко бійці, бо Довго не можемо його взяти. Праворуч і ліворуч нього стоять висоти, як бастіони.

Ти йдеш попереду, закутана шаллю, легко перестрибуючи з брили на брилу. Над шосе зупиняємось, мов над білою прірвою. Внизу, по дорозі, чорніють німецькі машини, і шофери стрибають довкола вогню, розмахуючи руками. Білі завії снігу вихряться при світлі багаття.

Ти розповідаєш, як краще добратись до млинів, і, скинувши рукавичку, подаєш руку на прощання.

— Як ви ся іменуєте?

Тонка рука, вся зіткана з чутливих живчиків, дрібно тремтить і гріє всього мене. Коли я глянув у цей момент на гори, на обшпугований вітром камінь, він уже був мені не такий чужий, як досі

— Ми ще зустрінемось, Терезо. Ми не можемо не зустрітись!

Ти стояла задумавшись.

— Маю гадку, що це сама доля звела нас тутко.

— Ти будеш чекати?

— Хай пан бог видать, що буду.

IV

Я вернувся.

Уже Модри Камень був наш, і шосе наше, і наші гори. Ще здалека я побачив, що на вашому подвір'ї нема нічого. Чорніло згарище, і голий димар підіймався над ним, як сурма великого гора.

Підійшовши ближче, я побачив матір. Зігнувшись над попелищем, вона порпалася в ньому паличкою, витягуючи й перетрушуючи якийсь недотлілий мотлох. Зосереджено оглянувши його, тут же кидала і знову порпалася, і видно було, що думає вона не про нього, що ті огарки їй зовсім не потрібні, а вибирає та перетрушує їх лише для того, щоб бути чимось заклопотаною.

— Добридень вам, — сказав я.

— Добридень, — відповіла вона і знову зігнулась над своєю роботою. Вона мене не впізнала.

А коли я їй нагадав, хто я, мати видивилась на мене, і її зібгані безкровні губи засіпались. Вона похитнулась, схопившись рукою за кахельний камін, який тільки й зберігся від цілої хати. Виплакавшись, розповіла:

«Вони прийшли наступного дня вранці шукати мого мужа.

— Він утік від робіт, — кричали поліціанти, — і був уночі тут!

— Не був він тут, — відповіла Тереза.

— То зла неправда, — кричали ті. — Ми виділи ноги на снігу. Ти сама проводжала його з кимось до гостинця, бо лишила там і свої дрібні сліди! — Та й почали все перекидати і на горищі, і в хижі, і в кімнатах, потрощили посуд і знайшли той закривавлений бинт.

— Чия це кров? — прискіпались вони.

— То моя, пане поліцаю, — сказала Тереза. — Я була втяла собі руку.

— Кажі дурням! — залемтували вони. — Свіжа кров! Тут були партизани!

Як почув це слово старший шваб, що був з ними, то одразу сказав:

— Ходи з нами! — І повели Терезу на Мікулов.

Я ледве встигала за ними на гору. А вона йде перед них і не плаче, та тільки раз по раз оглядається.

— Вертайтесь, мамуньо, — каже, — бо вам тяжко іти горі. А як зіходили на кряж, вона все частіше озиралася назад.

— Чого ти туди пнеш очі? — кричали ті.

— Я хочу надивитись на Модри Камень.

— Маш там каваліра?

— Мам.

І зійшли на самий хребет до шосе, де воно повертає на Мікулов, і вже ось-ось наша сторона щезне з очей. Стала моя Террі біла-біла і пильно дивиться сюди, в наш край. А вони гонять:

— Іди!

— Панове, хай подивлюся ще єдину хвилю. Хай візьму Модри Камень на пам'ятку з собою.

— Ти не на весніцу дивишся, — зауважили вони. — Ти в інше глядиш. Де ще маш каваліра?

Я теж бачу, що вона дивиться в інше.

— Ей! — раптом вжахнувся один, наче вжалений. — Вона глядить на Руське!!!

Та й ударили оба канчуками. А вона руками канчуки відбороняє, а сама все глядить-глядить. А вже видно було звідси, як далеко внизу, на виднокрузі, стріляють руські...

Хопили її попід руки і кинули перед себе. Штовхали, та підганяли, та грозили:

— Не оглядайсь!

А вона мовчки втирає кривавицю з обличчя та все-таки оглядається.

— Гей, січи її! — крикнули ті і погнали бігцем.

А я спіткнулась, бігши за ними, та впала на камінь, та й ниділа там уже до ночі...»

V

Померкло, стерлося все. Навіть те, що звуть незабутнім першим коханням. Чому ж ця випадкова зустріч, єдиний погляд, єдина ява у великій драмі війни, чому вона не меркне і, відчуваю, ніколи не померкне?

Ти — як жива. Бо далекі Рудні гори скрізь ідуть за мною, ближчають з кожним днем, щодалі ширше розгортаючись у своїй трагічній чарівності. Бачу вже їх не забиті снігами, а зелені, пишні, зігріті весняним сонцем, коли полонини, як сині озера, зацвітають тим першим цвітом весни, що по-вашому зветься — небовий ключ.

Ти виходиш на дерев'яний різьблений ганок у білій легкій сукні з чорною пов'язкою на рукаві і дивишся вниз, за Модри Камень, де колись пролягала наша оборона. Тепер скрізь уже поросла буйна трава. Вже через колишню нейтральну зону ідуть по асфальту словаки спокійними волами. Ідуть і дивляться, як підводиться з землі, пнеться до сонця, росте виноград, потоптаний, розстріляний тоді.

В такі години ми часто зустрічаємося з тобою і, сівши на теплому камені, розмовляємо.

Тереза. Де ви так довго були?

Я. Уже все закінчилось. Тепер я вже не піду від тебе.

Тереза. Школи?

Я. Ніколи.

Тереза. Як це гарно, що ми будемо завжди разом! Я так довго чекала вас після тої зимової ночі: мені здається, що не менше, як тисячу літ!

Я. А мені здається, що я стільки ж ішов до тебе після тої ночі.

Тереза. Нарешті ми знову зустрілись! Дайте мені вашу руку. Ви відчуваєте, як та тисяча літ перемістилась перед нас? Тепер вона попереду, правда ж? Наша тисяча!.. Доки зеленітимуть ці гори і світить сонце, ми будемо жити. Я задихаюсь від такого багатства!

Я. Нікуди тепер ми не будемо спішити, як тоді взимку. Тоді ми майже ні про що не встигли поговорити. Лютий вітер, шугаючи в скелях, заважав нам.

Тереза. Зараз ми маємо час! Зараз я доскажу вам усе недосказане тоді. Слухайте ж! Чуєте, як луцять зелені спини гір, гріючись на сонці? А небо над нами, весняне й високе, гуде од вітру, мов блакитний дзвін!.. Слухайте ж!

All rights reserved. This book or any portion thereof may not be reproduced or used in any manner whatsoever without the express written permission of the publisher except for the use of brief quotations in a book review.

**«Strelbytskyy
Multimedia Publishing»**

Saksaganskogo str., 58, office 8
Kiev, Ukraine, 01033

tel. +38044 331-06-20
e-mail: dmytro.strelb@gmail.com

Все права защищены. Эта книга или любая ее часть не может быть воспроизведена или использована любым другим способом без письменного разрешения издателя исключая использование цитат из книг или иного способа предусмотренного законодательством.

**«Мультимедийное
издательство Стрельбицкого»**

ул. Саксаганского, 58, оф.8
Киев, Украина, 01033

тел. +38044 331-06-20
e-mail: dmytro.strelb@gmail.com

**Электронная книга издана
«Мультимедийным издательством Стрельбицкого»**

С нашими изданиями электронных книг и аудиокниг вы можете познакомиться на сайтах:
www.strelbooks.com **www.audio-book.com.ua**

Желаем приятного чтения!
Свои замечания и предложения направляйте на e-mail: dmytro.strelb@gmail.com

**Эта книга охраняется авторским правом
Copyright © 2015
«Мультимедийное издательство Стрельбицкого»**